

Sygn. akt I ACa 880/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 lutego 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Tomasz Szabelski

Sędziowie: SA Małgorzata Stanek (spr.)

SO (del.) Ryszard Badio

Protokolant: sekretarz sądowy Paulina Działońska

po rozpoznaniu w dniu 27 lutego 2018 r. w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa J. Z.

przeciwko A. H. (1)

o zachowek

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 20 stycznia 2017 r. sygn. akt I C 1080/14

1. oddala apelację;

2. zasądza od J. Z. na rzecz A. H. (1) kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 880/17

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 20 stycznia 2017 roku Sąd Okręgowy w Kaliszu w sprawie z powództwa J. Z., K. B., B. H. przeciwko A. H. (1) o zachowek, w punkcie 1. zasądził od pozwanego A. H. (1) na rzecz powódki J. Z. kwotę 12.282,50 złotych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 21 stycznia 2017 roku do dnia zapłaty, w punkcie 2 umorzył postępowanie w zakresie kwoty 42.125,00 zł i oddalił powództwo w pozostałym zakresie, w punkcie 3 umorzył postępowanie w stosunku do powodów K. B. i B. H., w punkcie 4 nakazał pobrać od pozwanego A. H. (1) na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Kaliszu kwotę 3.609,35 złotych tytułem zwrotu części nieuiszczonych kosztów sądowych, w punkcie 5 nie obciążył powódki kosztami procesu, w punkcie 6 nie obciążył powodów K. B. i B. H. kosztami procesu w pozostałym zakresie.

Powyższy wyrok zapadł na podstawie poczynionych przez Sąd Okręgowy ustaleń faktycznych, których istotne elementy przedstawiają się następująco.

Spadkodawczyni J. P. (wcześniej H.) zmarła w dniu 21 marca 2010 r. w O.. W chwili zgonu J. P. (wcześniej H.) była wdową. Spadkodawczyni była trzykrotnie zamężna. Z pierwszego małżeństwa pochodzi czworo dzieci i są to powodowie: J. Z., K. B. i B. H. oraz pozwany A. H. (2). Spadkodawczyni nie miała dzieci pozamałżeńskich ani

przysposobionych. Spadkodawczyni nie pozostawiła po sobie testamentu. Spadkobiercami ustawowymi zmarłej są jej dzieci - powodowie i pozwany. Nikt ze spadkobierców ustawowych nie zawarł ze spadkodawcą umowy o zrzeczenie się dziedziczenia. Nikt z nich spadku nie odrzucił. Nikt ze spadkobierców ustawowych nie został przez sąd uznany za niegodnego dziedziczenia.

Postanowieniem z dnia 13 września 2012 r. Sąd Rejonowy w Ostrowie Wielkopolskim w sprawie o sygn. akt I Ns 346/12 stwierdził, że spadek po J. P., córce K. i J., zmarłej dnia 21 marca 2010 r. w O., na podstawie ustawy, nabyły dzieci w następujących częściach:

- córka J. Z. w 1/4 ,

- syn B. H. w 1/4,

- córka K. B. w 1/4,

- syn A. H. (2) w 1/4.

J. P. nie pozostawiła po sobie majątku spadkowego.

W dniu 21 października 1985 roku J. H., darowała pozwanemu A. H. (1) nieruchomości rolną niezabudowaną objętą księgą wieczystą nr KW (...) Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim, położoną przy ul. (...) w O. o pow. 0,9960 hektara oznaczoną nr 36.

W dniu 18 marca 1985 roku J. H. darowała A. H. (1) nieruchomości, objętą księgą wieczystą nr KW (...) Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim położoną przy ul. (...). K. 7c w O. o pow. 0,0126 ha (działka nr (...)). W dniu darowizny działka zabudowana była starym budynkiem mieszkalnym przeznaczonym pod rozbiórkę, oraz szopą drewnianą.

W dniu 30 stycznia 1995 roku pozwany A. H. (2) sprzedał zabudowaną nieruchomości położoną w O. W.. przy ul. (...) o powierzchni 0,0126 ha.

W dniu 30 listopada 1988 roku pozwany sprzedał niezabudowaną działkę (...) o powierzchni 0.51.00 ha położoną w O. przy ul. (...). W dniu 18 listopada 1997 roku pozwany sprzedał z nieruchomości objętej KW (...) Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim przy ul. (...) w O., działkę zabudowaną nr (...) o powierzchni 876 m². W dniu 12 maja 1998 roku pozwany sprzedał działkę niezabudowaną nr (...) obszaru 0.05.00 ha.

Pozwany po sprzedaży części nieruchomości, jest w posiadaniu działki o powierzchni 0,3330 ha oznaczonej działką nr (...).

Spadkodawczyni w dniu 17 kwietnia 1978 roku otrzymała przydział mieszkania spółdzielczo - lokatorskiego przy ul. (...) w O. W.. W dniu 25 stycznia 1985r. złożyła pisemną rezygnację z członkostwa i z mieszkania spółdzielni na rzecz syna B. H., który został przyjęty w poczet członków spółdzielni w dniu 25 lutego 1985r.

Nieruchomość oznaczona numerem 36 objęta księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim, według stanu z dnia 21 października 1985 roku, obejmowała niezabudowaną działkę gruntu o kształcie zbliżonym do trapezu i powierzchni 0,9960 ha. Przedmiotowa działka stanowiła grunt rolny - R IVa, RV. Od południa nie posiadała dostępu do ulicy (...) ze względu na przebiegający tam rów melioracyjny. W obrębie działki znajdowała się studnia kopana. Przedmiotowa działka posiadała dostęp do infrastruktury technicznej w postaci sieci elektroenergetycznej. Wartość nieruchomości według stanu na dzień darowizny i aktualnych cen wynosi 85.000,00 zł.

Nieruchomość oznaczona numerem 11 objęta księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim, według stanu z dnia 18 marca 1985 roku, obejmowała działkę gruntu o kształcie zbliżonym do prostokąta i powierzchni 0,0126 ha. Działka ta nie posiadała dostępu do drogi publicznej. Dojście następowało przez teren działek sąsiednich,

tj. przez działki o numerach (...) od ulicy (...). K. lub przez działkę gruntu nr (...) od ulicy (...). W północnej części działka zabudowana była ruinami murowanego budynku mieszkalnego z 1890 roku oraz szopę z drewna. Budynki były przeznaczone do rozbiórki. Przedmiotowa działka posiadała dostęp do infrastruktury technicznej w postaci sieci elektroenergetycznej oraz wodno - kanalizacyjnej. Wartość nieruchomości według jej stanu na dzień darowizny i aktualnych cen wynosi to 12.000 zł.

Łączna wartość w/w nieruchomości to kwota 97.000 zł.

Powódka J. Z. ma 64 lata, z zawodu jest elektromonterem. Jest po rozwodzie od 27 lat. Przeszła na wcześniejszą emeryturę z tytułu opieki nad niepełnosprawną córką. Otrzymuje 1019 zł emerytury. Powódka jest po operacji żyłaków na nogach, choruje również na kręgosłup. Mieszka razem z najmłodszym synem.

Powódka K. B. ma 62 lat, z zawodu jest sprzedawcą. Obecnie powódka pracuje w firmie (...) w O. W., jako gospodarz domu i zarabia 1300 zł netto. Jest wdową i otrzymuje rentę rodzinną w kwocie 900 zł po zmarłym mężu. W maju 2017 roku powódka chce przejść na emeryturę. Mieszka razem z najmłodszym synem.

Powód B. H. ma 63 lata, jest emerytowanym funkcjonariuszem służby więziennej. Od 2002 r. powód jest na emeryturze i otrzymuje 2750 złotych. Żona powoda również jest na emeryturze. Mieszka razem z żoną i synem w mieszkaniu, którego właścicielem jest syn. Powód wraz z synem posiada działkę budowlaną o powierzchni 700 m². Mieszkanie, które powód otrzymał od matki przekształcił na własność, a później je sprzedał w 2012 roku.

Pozwany A. H. (2) ma 57 lat, z zawodu jest technikiem mechanikiem. Razem z żoną powód prowadzi przedsiębiorstwo handlowo - usługowe w branży handlowo - usługowej sprzedaż armatury przemysłowej, zatrudnia 9 pracowników. Średni miesięczny dochód pozwanego i jego żony to po około 3000 złotych. W chwili obecnej z darowanej nieruchomości posiada działkę o powierzchni ok. 33 arów, na której to działce pozwany ma wybudowany dom. Powód mieszka wraz z żoną i synem.

Powodowie oddzielnymi pismami przed wniesieniem pozwu o zachowek do Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim nie wezwali pozwanego do zapłaty należnych im kwot tytułem zachowku po J. P.. Powodowie dopiero w odrębnych pozwach domagali się zasądzenia od pozwanego kwot po 92.125 złotych wraz z ustawowymi odsetkami.

Powyższy stan faktyczny Sąd I instancji ustalił w oparciu o powołane wyżej dowody w postaci: dokumentów, zeznań stron, którym w powyższym zakresie dał wiarę oraz w oparciu o opinię biegłej z zakresu szacowania nieruchomości, którą uznał za logiczną i przydatną w pełnym zakresie.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w niniejszej sprawie powodowie J. Z., K. B. i B. H. wystąpili przeciwko pozwanemu A. H. (2) z roszczeniem o zapłatę zachowku.

Sąd I instancji odwołał się do treści art. 991 § 1 i § 2 k.c. W jego ocenie, w przedmiotowej sprawie uprawnionymi do zachowku, są powodowie - J. Z., K. B. i B. H. jako zstępni spadkodawcy. Powodowie nabyliby spadek w częściach równych, to jest po 1/4 wartości udziału spadkowego. Spadkodawczyni nie pozostawiła po sobie spadku, ale za życia dokonała darowizny na rzecz pozwanego. Na podstawie art. 993 k.c. przy obliczaniu zachowku doliczane są do spadku darowizny. Spadkodawczyni J. P. darowała pozwanemu nieruchomość oznaczoną nr 11 o powierzchni 0,0126 ha zabudowaną budynkiem mieszkalnym z 1890 roku przeznaczonym do rozbiórki i szopą z drewna oraz niezabudowaną nieruchomość oznaczoną nr 36 o powierzchni 0,9960 ha stanowiącą grunt orny położoną w O..

Sąd Okręgowy odwołał się do treści art. 995 k.c. i stwierdził, że wartość przedmiotowej nieruchomości, według jej stanu z chwili darowizny a cen aktualnych wynosi 97.000 złotych. Pozwany został obdarowany całą nieruchomością o wartości 97.000 zł. Pozwany sprzedał działkę oznaczoną nr (...) o powierzchni 0,0126 ha oraz część działki oznaczonej nr (...) jako grunt omy. Aktualnie pozwany jest w posiadaniu działki oznaczonej nr (...) o powierzchni 0,3330 ha.

Według wyliczeń Sądu I instancji, gdyby powodowie byli powołani do spadku z mocy ustawy, to ich udziały w darowanych pozwanemu nieruchomościach przedstawiałyby wartość 24.250 złotych dla każdego z nich (97.000 zł : 4). Powodowie w chwili otwarcia spadku byli pełnoletni, nie mieli orzeczonej trwałej niezdolności do pracy, wykonywali pracę zawodową i wobec tego zachówek każdego z nich wynosi połowę wartości udziału spadkowego, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym co odpowiada kwocie po 12.125,00 zł dla każdego (24.250,00 zł: 1/2).

Wobec powyższego Sąd I instancji zasądził od pozwanego na rzecz powódki J. Z. kwotę 12.282,50 zł. Umorzył postępowanie co do kwoty 42.125 złotych wobec cofnięcia pozwu przez powódkę oraz zrzeczenia się roszczenia w tym zakresie i oddalił powództwo w pozostałym zakresie jako nieuzasadnione.

O odsetkach Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 481 k.c. i zasądził odsetki od dnia wyrokowania, gdyż ustalenie wartości spadku w celu określenia zachowku oraz obliczanie zachowku, następuje według cen z chwili orzekania o roszczeniu i dopiero z tym momentem roszczenie o zapłatę tak ustalonej kwoty zachowku staje się wymagalne.

Sąd I instancji wobec zawarcia ugody przez K. B., B. H. z pozwanym A. H. (1) na podstawie art. 355 § 1 k.p.c. umorzył postępowanie w stosunku do tych powodów orzekając jak w punkcie 3 sentencji wyroku.

Sąd Okręgowy obciążył pozwanego częścią nieuiszczonych kosztów sądowych w punkcie 4 sentencji wyroku. O kosztach procesu Sąd I instancji orzekł w punktach 5 i 6 sentencji na podstawie art. 100 k.p.c. oraz art. 102 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniosła powódka J. Z. zaskarżając go ostatecznie w zakresie punktu 2 wyroku, to jest oddalającego jej żądanie. Skarżąca podała, że wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi 79.842,50 złotych.

Apelująca zarzuciła wyrokowi błędne ustalenia faktyczne, które miały wynikać, ze zbyt niskiej jej zdaniem wyceny wartości nieruchomości znajdującej się w O., dokonanej przez biegłą U. Ź. w sporządzonej w sprawie opinii sądowej.

W konkluzji skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego orzeczenia i zasądzenie na jej rzecz od pozwanego dodatkowo kwoty 79.842,50 złotych. Ponadto wniosła o dopuszczenie dowodu z załączonych ofert z biur nieruchomości odnośnie cen nieruchomości przy ulicy (...) w O..

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych, ponadto wniósł o oddalenie wniosku o przeprowadzenie dowodu z zestawienia nieruchomości załączonego do apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Na wstępie należy zauważyć, że skarżąca błędnie wskazała wartość przedmiotu zaskarżenia, skoro przed Sądem Okręgowym ostatecznie domagała się zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz kwoty 50 000 zł z tytułu zachowku, w pozostałej części cofnęła pozew zrzekając się roszczenia. Z tych też powodów Sąd I instancji umorzył postępowanie w zakresie kwoty 42.125,00 zł. Wobec tego powódka skarżąc orzeczenie Sądu Okręgowego w części oddalającej powództwo domaga się w istocie zasądzenia dodatkowo kwoty 37 717, 50 zł (92.125 zł – 42 125,00 zł - 12.282,50 zł.)

Zdaniem Sądu Apelacyjnego Sąd pierwszej instancji w sposób prawidłowy zgromadził w sprawie materiał dowodowy, a następnie w sposób niewadliwy dokonał jego oceny. W konsekwencji ustalił stan faktyczny, odpowiadający treści tych dowodów. Tym samym Sąd Apelacyjny przyjął go za własny. W sytuacji bowiem, gdy sąd odwoławczy orzeka na podstawie materiału zgromadzonego w postępowaniu w pierwszej instancji nie musi powtarzać dokonanych ustaleń, gdyż wystarczy stwierdzenie, że przyjmuje je za własne (por. np. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1935 r., C III 680/34. Zb. Urz. 1936, poz. 379, z dnia 14 lutego 1938 r., C II 21172/37 Przegląd Sądowy 1938, poz. 380 i z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 83).

Zarzuty skarżącej nie zasługują na uwzględnienie.

Wbrew twierdzeniom skarżącej Sąd I instancji prawidłowo ustalił wartość nieruchomości przy ulicy (...) w O. według stanu z chwili dokonania darowizny, a według cen z chwili ustalania zachowku (art. 995 k.c.)

Biegła Ź. dokonała bowiem wyceny biorąc pod uwagę stan nieruchomości na dzień dokonania darowizny a więc na dzień 21 października 1985 roku. W tej dacie w odniesieniu do rejonu ulicy (...) w O. nie było planu zagospodarowania przestrzennego ani studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, nie odnotowano również decyzji o zabudowie (pismo z UM w O. – k 324). Wobec tego należało wziąć pod uwagę faktyczny sposób użytkowania, a więc przyjmując, że jest to niezabudowana nieruchomość rolna (co zresztą wynika wprost z treści umowy darowizny zawartej w formie aktu notarialnego). Nie ma natomiast znaczenia późniejszy charakter tejże nieruchomości.

Apelująca nie kwestionuje, że kwota 8, 54 zł za jeden metr gruntu rolnego to kwota właściwa, ale w jej ocenie niedopuszczalne jest potraktowanie tej nieruchomości jako gruntu rolnego, bo „grunt ten dawno przestał być gruntem rolnym”, a nadto „obecnie na terenie O. nie występują grunty rolne”.

Powyższa argumentacja nie może odnieść zamierzonego skutku. Okoliczność, że zgodnie z późniejszym planem zagospodarowania przestrzennego grunty w rejonie ulicy (...) straciły swój rolny charakter jest obojętna z punktu widzenia oceny wartości nieruchomości dla celu obliczenia zachowku należnego powodce. Zgodzić się należy ze skarżącą, że „czynnikiem cenotwórczym jest plan zagospodarowania przestrzennego” ale pod warunkiem, że taki plan jest sporządzony. W dacie dokonania darowizny na rzecz pozwanego takiego planu co do ulicy (...) nie było.

Opinii biegłej Ź. nie można również zakwestionować ze względu na wnioski ekspertyzy sporządzonej na prywatne zlecenie powodki. Biegła Ź. wyjaśniła bowiem przyczyny odmiennych wyliczeń wartości nieruchomości i te wyjaśnienia są logiczne. J. K. nie wziął bowiem pod uwagę stanu spornej nieruchomości w 1985 roku (między innymi szacował poszczególne działki po podziale nieruchomości, co nastąpiło już po dacie dokonania darowizny na rzecz pozwanego). Zgodzić się należy ze skarżącą, że wyceny osób, które są biegłymi sądowymi nie powinny się różnić w tak znaczący sposób, niezależnie od tego, czy opinia jest sporządzana na zlecenie strony czy na zlecenie sądu, ale warto zauważyć, że biegły dokonujący wyceny na zlecenie sądu kieruje się tezą dowodową zawartą w postanowieniu dowodowym, a biegły wykonujący ekspertyzę prywatną treścią zlecenia strony. Opinię J. K. dyskwalifikuje to, że biegły nie wziął pod uwagę stanu nieruchomości w 1985 roku oraz faktu, że w dacie darowizny nie było planu zagospodarowania przestrzennego ani studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Jak skarżąca sama przyznaje biegły przyjął, że sporny grunt przy ulicy (...) „nie jest już gruntem rolnym” oraz ceny, które są „aktualne obecnie dla tych nieruchomości na rynku obrotu nieruchomościami”. Jednocześnie nie dostrzega, że należało przyjąć aktualne ceny nieruchomości rolnych. Skarżąca również pomija, że w 1985 roku sporna nieruchomość posiadała tylko sieć energetyczną oraz wodę, którą można było pobierać ze studni, nie ma natomiast znaczenia, jakie naniesienia poczynił w późniejszym czasie pozwany. I nie jest prawdą, że biegła Ź. zamiechała wyjaśnienia, jaką infrastrukturę posiadała sporna nieruchomość w 1985 roku, bo stan infrastruktury w dacie dokonania darowizny spornej nieruchomości wynika z treści opinii biegłej. W tej sytuacji postulat skarżącej, aby do wyliczenia zachowku przyjąć wartość nieruchomości „według opinii biegłego J. K.” nie może być spełniony. Nie ma również podstaw do posiłkowania się cenami działek przedstawionymi przez powodkę w załączniku do apelacji, skoro dotyczą one działek budowlanych.

Z powyższych względów Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację rozstrzygając o kosztach postępowania apelacyjnego na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c.